

Analyzing the Sustainability of India-Russia Bilateral Relations from 1991 to 2023

Peyman Geravand¹ , Ghasem barzegar²

1. Corresponding author, Geopolitics Group, Faculty of National Defense, National Defense University, Tehran, Iran. E-mail: paygar1359@gmail.com
2. Geography Group, Marine Corps Faculty, Imam Khomeini University of Marine Science and Technology, Noshahr, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: 28 June 2024

Received in revised form: 02
December 2024

Accepted: 03 December 2024

Keywords:

Diplomatic relations;
India,
Russia,
political relations

ABSTRACT

India's relations with Russia in the post-Cold War period have been fraught with ambiguity and uncertainty. After the collapse of the Soviet Union, there was ambiguity in India's foreign policy regarding the direction of Russian policy. The nature of global politics and the structure of power equations posed a serious challenge to nation-states whether they would move closer to the leader of the unipolar world or not. India was no exception. India faced many difficulties and challenges in the early 1990s in finding alternative ways to revive its collapsed economy and embrace globalization. Bilateral trade is relatively low, but Russia is India's largest arms supplier. Both countries have strong strategic relations and military engagement. Moreover, Russia plays a significant role in India's civilian nuclear program. India-Russia relations are multidimensional and complex on some issues. This article aims to critically examine the relational equations between New Delhi and Moscow by asking three questions: Why does India continue its relations with Russia? What are the areas of mutual relations between India and Russia? What role do China and America factors play in India-Russia relations? The research method in this study is descriptive-analytical. Given the nature of the subject under study, information collection was based on the library method. The evolving geopolitical landscape, especially the post-Ukrainian conflicts, requires India and Russia to adapt their strategies and at the same time strengthen their partnership to channel external pressures.

Cite this article: Geravand, P., Barzegar, GH. (2024-2025). Analyzing the sustainability of india-russia bilateral relations from 1991 to 2023. *New Geopolitics Research*, 1 (2), 47-61.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.1.2.3>

Introduction

India-Russia relations from 1991 to 2023 demonstrate remarkable stability, rooted in strategic, defense, and energy cooperation. Despite major shifts in the international system, such as the collapse of the Soviet Union, the rise of China, and changes in the global order, these relations have maintained their resilience. The defense and military-technical cooperation, as a cornerstone of these relations, has played a key role in strengthening bilateral ties. The energy sector, particularly oil, gas, and nuclear energy, as a crucial pillar of cooperation, has significantly contributed to the relation's stability. However, challenges such as India's proximity to the West and international sanctions against Russia have occasionally created tensions. Active diplomacy and the flexibility of both countries in managing disagreements and preserving common interests have been key factors in the relationship's continuity. Cultural, educational exchanges, and people-to-people contacts have also served as complementary elements, strengthening bilateral bonds. Given the evolving geopolitical landscape, India and Russia need to redefine their roles vis-à-vis each other and adapt to the new global realities. In the future, strengthening economic and technological cooperation and managing potential disagreements can further enhance the stability of these relations. Ultimately, India-Russia relations represent a successful example of enduring cooperation between two global powers with different yet complementary interests and values, potentially serving as a model for others.

Research Objectives

This research examines the key factors influencing the stability of India-Russia relations from 1991 to 2023, including strategic, defense, and energy cooperation. It analyzes the impact of global and regional geopolitical developments on bilateral relations and how these changes have been managed by both countries. It identifies the challenges and opportunities facing India-Russia relations in the economic, political, and security spheres. It assesses the role of diplomacy, cultural exchanges, and technological cooperation in strengthening the long-term ties between the two countries. Finally, it offers recommendations for strengthening and sustaining the stability of India-Russia relations in the future.

Methodology

This research employs a qualitative methodology with an analytical-descriptive approach to examine India-Russia relations from 1991 to 2023. Data were collected and analyzed from reliable sources such as official documents, government reports, academic articles, and media sources. Content analysis was used to examine documents and texts related to bilateral relations and identify patterns of stability. Interviews with experts and analysts in the field of international relations were used to supplement the data. Finally, the findings were interpreted and concluded using comparative analysis and logical reasoning.

Findings and discussions

The rapid decline of the Russian economy, coupled with competition from other developing countries, and the unclear legal framework in Russia following the collapse of the Soviet Union, all contributed to the decrease in India's share of trade with Russia. India and Russia have

engaged in energy cooperation in various aspects. In 2015, a memorandum of understanding was signed between the two countries regarding hydrocarbon exploration and production in Russia. Significant agreements in the nuclear energy sector were finalized in 2014 and 2015. India and Russia have a strong bond and cooperation in science and technology. Both India and Russia suffer from persistent terrorist attacks. Several joint initiatives have been undertaken by the two countries to combat international terrorism. India-Russia relations have significantly evolved post-Cold War, characterized by both challenges and opportunities. Following the collapse of the Soviet Union in 1991, India faced uncertainty in its foreign policy orientation, particularly regarding its relationship with Russia. Pakistan has recently been a very complex issue between India and Russia. Previously, there was strategic and diplomatic cooperation between Russia and Pakistan. However, the increasing convergence between Islamabad and Moscow since 2016 has caused confusion among Indian foreign policymakers. China is another irritant in India-Russia relations. On many issues, Russia and China share the same viewpoint, which India opposes. India's response to Russia's policy in Southwest Asia is very diplomatic. Historically, political relations between India and Russia have been stable and cordial. The two countries have enjoyed what analysts refer to as a "problem-free environment." Russia and India take different approaches to the multipolar nature of BRICS. In fact, it was Russia that pushed for India's entry into the Shanghai Cooperation Organisation (SCO). India gained full membership in 2017. The SCO can be seen as a tool for achieving multipolarity, as it strengthens relations with other major powers.

The implications and applications of analyzing the stability in India-Russia bilateral relations from 1991 to 2023 include strengthened strategic cooperation in defense, energy, and advanced technologies. This stable relation has provided India with access to advanced weaponry and space technologies, while assisting Russia in strengthening its presence in Asia. Cooperation on energy projects, such as pipelines and nuclear power plants, is another practical application of this relation. This stability has contributed to regional stability and a balance of power against the Western influence. Furthermore, this cooperation provides a model for South-North relations in the international system.

Research Limitations

The limitations of exploring the stability in India-Russia bilateral relations from 1991 to 2023 include the limited access to the classified documents and diplomatic archives, which may affect the analysis. Furthermore, the dynamic changes in the domestic and foreign policies of both countries can complicate data interpretation. Another limitation is the reliance on secondary sources and existing analyses, which may be biased. In addition, the diversity of cooperation areas (defense, energy, and technology) requires multidisciplinary expertise, which can be challenging for researchers. Finally, the influence of external factors such as sanctions and global competition can also limit the analysis.

Suggestions for Future Research

Suggestion for further research involves: 1. Examining the impact of global geopolitical shifts, such as China's rise and changes in the international order, on India-Russia relations from 1991 to 2023. 2. Analyzing the role of energy cooperation, particularly in oil, gas, and nuclear energy, in strengthening the stability of bilateral relations. 3. Studying the impact of the Western sanctions on Russia and India's response to these sanctions within the framework of strategic and economic relations. 4. Assessing the role of defense and military technology cooperation in maintaining the stability of relations and its impact on regional and global security. 5. Investigating the role of cultural diplomacy, education, and people-to-people exchanges in strengthening the long-term ties between the two countries.

Conclusions

India-Russia relations from 1991 to 2023 demonstrate considerable stability rooted in strategic, defense, and energy cooperation. Despite geopolitical changes and international pressures, the two countries have managed to maintain their shared interests in areas such as trade, technology, and security. Energy cooperation, especially in oil and gas, has served as a cornerstone of stability in bilateral relations. Challenges such as India's proximity to the West and sanctions against Russia, while creating tensions, have not undermined the overall stability of the relation. Ultimately, India-Russia relations represent a successful example of the enduring cooperation between two global powers with different yet complementary interests and values.

واکاوی پایداری در روابط متقابل هند و روسیه از سال ۱۹۹۱ تا ۲۰۲۳

پیمان گراوند^۱، قاسم برزگر کلیجی^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه ژئوپلیتیک، دانشکده دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. رایانامه: paygar1359@gmail.com

۲. گروه جغرافیا، دانشکده تفنگداران دریایی، دانشگاه علوم و فنون دریایی امام خمینی، نوشهر، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۸</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۱۲</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۳</p> <p>کلیدواژه‌ها: روابط دیپلماتیک، هند، روسیه، روابط سیاسی.</p>	<p>روابط هند با روسیه در دوره پس از جنگ سرد با ابهام و عدم اطمینان همراه بوده است. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، در سیاست خارجی هند در مورد جهت‌گیری سیاست روسیه ابهامی وجود داشت. ماهیت سیاست جهانی و ساختار معادلات قدرت، چالشی جدی برای دولت-ملت‌ها ایجاد کرده بود که آیا آن‌ها به رهبر جهان تک‌قطبی نزدیک‌تر می‌شوند یا نه. هند نیز از این قاعده مستثنی نبود. هند در اوایل دهه ۱۹۹۰ با مشکلات و چالش‌های زیادی در زمینه جستجوی راه‌های جایگزین برای احیای اقتصاد سقوط کرده خود و پذیرش جهانی شدن روبرو بود. تجارت دوجانبه نسبتاً پایین است، اما روسیه بزرگترین تأمین‌کننده تسلیحات هند است. هر دو کشور روابط استراتژیک و تعامل نظامی قوی دارند. علاوه بر این، روسیه نقش مهمی در برنامه هسته‌ای غیرنظامی هند دارد. روابط هند و روسیه چندبعدی است و در برخی مسائل پیچیده است. این مقاله قصد دارد معادلات رابطه‌ای بین دهلی‌نو و مسکو را به صورت انتقادی با سه سوال مورد بررسی قرار دهد: چرا هند به روابط خود با روسیه ادامه می‌دهد؟ روابط متقابل بین هند و روسیه در چه زمینه‌هایی است؟ فاکتورهای چین و آمریکا در روابط هند و روسیه چه نقش دارند؟ روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی است، و با توجه به ماهیت موضوع مورد مطالعه، گردآوری اطلاعات بر مبنای روش کتابخانه‌ای انجام گرفته است. چشم‌انداز ژئوپلیتیک در حال تحول، به‌ویژه درگیری‌های پس از اوکراین، هند و روسیه را ملزم می‌کند تا استراتژی‌های خود را تطبیق دهند و درعین حال مشارکت خود را برای هدایت فشارهای خارجی تقویت کنند.</p>

استناد: گراوند، پیمان؛ برزگر، قاسم (۱۴۰۳). واکاوی پایداری در روابط متقابل هند و روسیه از سال ۱۹۹۱ تا ۲۰۲۳. *پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی*، ۱ (۲)، ۴۷-۶۱.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.1.2.3>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

روابط هند با فدراسیون روسیه از سال ۱۹۹۱ دوستانه بوده است. رابطه بین دهلی نو و مسکو تداوم یک دوستی بسیار قدیمی است. در دوران جنگ سرد، اگرچه هند سیاست عدم تعهد را در پیش گرفت، اما سیاست خارجی طرفدار شوروی و دوری از ایالات متحده آمریکا را در پیش گرفت. در دوران جنگ سرد شکی وجود نداشت که ایالات متحده می‌توانست از نظر اقتصادی و استراتژیک به هند کمک کند، این کار انجام نشد. از سال ۱۹۷۱، هند کمک‌های زیادی از اتحاد جماهیر شوروی دریافت می‌کرد. در طول دوران جنگ سرد، رویدادهای جهانی دهلی نو و مسکو را به دلیل همگرایی دیدگاه‌هایشان به هم نزدیک کرده بود. در آن زمان، هند خود را دنباله‌روی راه شوروی می‌دانست. از سوی دیگر، پاکستان با ایالات متحده آمریکا پیوند تنگاتنگی داشت. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق، دولت جدید روسیه از همه جنبه‌ها به یک کشور بسیار ضعیف تبدیل شد. برای هند، از یک دوست قدیمی که از نظر اقتصادی فلج شده بود، دریافت حمایت مالی و فناوری بسیار نامطمئن بود. فرانسیس فوکویاما گفت: پایان جنگ سرد پایان تاریخ بود. سختگیری ایدئولوژیک در سیاست جهانی خیلی سریع پس از پایان جنگ سرد لغو شد. پس از پایان جنگ سرد، سیاست روبرویی طولانی مدت بلوک‌ها پایان یافته و روسیه از اجبار ایدئولوژیک رها شد. پس از انعقاد قراردادهای Start-I و Start-II بین ایالات متحده آمریکا و روسیه، برای هند مشخص شد که شدت خصومت بین دو ابرقدرت از بین رفته است. به همین دلیل هند تصمیم گرفت بدون کنار گذاشتن روابط خود با روسیه، به سمت ایالات متحده متمایل شود. اما، با توجه به موضع ضعیف دیپلماتیک مسکو و رویکرد سازشکارانه و عدم حضور در سیاست جهانی، دهلی نو تصمیم گرفت که با واشنگتن وارد روابط دیپلماتیک شود. علیرغم نزدیکی هند با آمریکا، هند هرگز در هیچ موضوعی در سیاست بین‌الملل با روسیه مخالفت نکرد. علاوه‌براین هند، روابط اقتصادی، فنی و دفاعی با روسیه برقرار کرده بود. در برخی موارد، هند تجربه خوبی به دست آورده است و در برخی موارد، دچار مشکل شده است. با این حال، هند در تلاش است تا سیاست روسیه‌ای خود را با معادلات پیچیده جدید و متناسب با تغییرات زمان متعادل کند. روابط هند با روسیه در دوران اخیر بسیار پیچیده گردیده است. کوهن (۲۰۰۵) می‌گوید: هندی‌ها در مذاکرات و تعداد زیادی از تماس‌ها در زمینه خرید تسلیحات از اتحاد جماهیر شوروی، به مسکو نزدیک شدند. با این حال، حتی معاملات مشکوک از نظر سیاسی خوشایند و طرف شد؛ زیرا روس‌ها در مورد شرایط یک معامله پس از تکمیل آن سکوت کردند (Chenoy, 2005:266).

این مقاله در پی یافتن پاسخی برای سه سؤال اساسی است: چرا هند به روابط خود با روسیه ادامه می‌دهد؟ روابط متقابل بین هند و روسیه در چه زمینه‌هایی است؟ فاکتورهای چین و آمریکا در روابط هند و روسیه چه نقش دارند؟

مبانی نظری

مبانی نظری روابط بین الملل شامل پارادایم‌های مختلفی است که رفتار دولت، و تعاملات و ساختار نظام بین الملل را توضیح می‌دهد. نظریه‌های کلیدی عبارتند از:

۱. واقع‌گرایی: بر ماهیت آنارشیک نظام بین الملل تمرکز دارد و بر قدرت دولتی و منافع ملی تأکید دارد. واقع‌گرایان استدلال می‌کنند که دولت‌ها عمدتاً به نفع شخصی خود عمل می‌کنند، که اغلب منجر به تعارض می‌شود (شایموردانو، ۲۰۲۴).
۲. لیبرالیسم: با برجسته کردن نقش نهادهای بین‌المللی، همکاری و وابستگی متقابل بین دولت‌ها با واقع‌گرایی در تضاد است. لیبرال‌ها معتقدند که حکومت دموکراتیک و روابط اقتصادی می‌تواند به صلح منجر شود (شایموردانو، ۲۰۲۴).
۳. ساخت‌گرایی: نشان می‌دهد که واقعیت بین‌المللی از طریق ایده‌ها، باورها و هویت‌های مشترک ساخته می‌شود. این رویکرد بر اهمیت هنجارها و ارزش‌ها در شکل دادن به رفتار دولت و نتایج بین‌المللی تأکید می‌کند (آدلر، ۱۹۹۷).
۴. نظریه پیچیدگی: پیشنهاد می‌کند که مطالعه پیچیدگی می‌تواند پایه‌ای برای درک ماهیت پویا و به هم پیوسته روابط بین الملل فراهم کند (کادوورث، ۲۰۱۲). این نظریه‌ها در مجموع به درک جامعی از تعاملات جهانی و عوامل مؤثر بر آن‌ها کمک می‌کنند.

روش تحقیق

قلمرو جغرافیای سیاسی این تحقیق، کشورهای روسیه و هند را در بر می‌گیرد. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی

است. با توجه به ماهیت موضوع مورد مطالعه، گردآوری اطلاعات بر مبنای روش کتابخانه‌ای انجام گرفته است. بر همین اساس، جهت تجزیه و تحلیل یافته‌ها، مصادیق کتابخانه‌ای مانند کاوش در سایت‌های اینترنتی و نشریات به‌عنوان معیار و ملاک بررسی در نظر گرفته شده است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

قلمرو مکانی مورد مطالعه این تحقیق، روابط دوجانبه بین دو کشور هند و روسیه را دربر می‌گیرد. هند به‌عنوان یکی از قدرت‌های در حال رشد در جنوب آسیا، و روسیه به‌عنوان یک قدرت جهانی با تأثیرگذاری در اوراسیا، دو بازیگر اصلی این مطالعه هستند. این تحقیق همچنین به تأثیرات منطقه‌ای و جهانی این روابط، از جمله تعاملات در مناطق استراتژیک مانند آسیای مرکزی، خاورمیانه و اقیانوس هند، توجه دارد. علاوه بر این، نقش سازمان‌های بین‌المللی و چندجانبه‌گرایی در شکل‌دهی به روابط هند و روسیه نیز در چارچوب این مطالعه بررسی می‌شود.

یافته‌های تحقیق

روابط دیپلماتیک

در دوران پس از جنگ سرد، روابط دیپلماتیک بین هند و روسیه روابط بسیار پیچیده‌ای بوده است. اما الگوی رابطه‌ای هیچ‌گاه خصمانه نبود. رئیس‌جمهور بوریس یلتسین در ژانویه ۱۹۹۳ برای احیای روابط دوجانبه چند بعدی به هند سفر کرده بود. ناراسیمهارائو نخست‌وزیر هند نیز در سال ۱۹۹۴ از مسکو دیدن کرد. هر دو کشور توافق کردند که برای مبارزه با تروریسم بین‌المللی، سرمایه‌گذاری مشترک، فعالیت‌های اقتصادی و علمی، انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای و فناوری لیزر همکاری کنند (چنوی، ۲۰۰۵). تلاش مجدد برای تقویت روابط دوجانبه در آغاز ریاست جمهوری ولادیمیر پوتین در سال ۲۰۰۰، زمانی که اجلاس سالانه بین هند و روسیه تشکیل شد، انجام شد. در سال ۲۰۱۰ به مناسبت گذشت یک دهه از «اعلامیه مشارکت استراتژیک» بین دو کشور، بیانیه مشترکی اعلام شد، مبنی بر این که این روابط به سطح یک «مشارکت راهبردی ممتاز» رسیده است. روابط دیپلماتیک هند و روسیه در رابطه با موضوع معاهده منع جامع آزمایش‌های هسته‌ای^۱ و انفجار بمب هسته‌ای در پوخران در سال ۱۹۹۸ به عقب افتاد. روسیه با کشورهای غربی از جمله ایالات متحده آمریکا توافق کرد که هند باید این معاهده را امضا کند (Unoda, ۱۹۹۷).

بیشتر کشورهای اروپایی، آمریکا و چین، تحریم‌های اقتصادی علیه هند وضع کرده بودند؛ اما روسیه با آن مخالفت کرد. کشورهای اروپای غربی به رهبری ایالات متحده، روسیه را تحت فشار قرار داده بودند تا کمک‌های هسته‌ای خود به هند را متوقف کند؛ اما روسیه از پذیرش خواسته آمریکا در این زمینه خودداری کرد و این حمایت دیپلماتیک روسیه از هند بود.

نخست‌وزیر روسیه در پایان سال ۱۹۹۸ از هند بازدید کرد. این سفر از نظر دیپلماتیک برای هند پس از Pokhran-II بسیار مهم بود. وی در جریان سفر خود به هند پیشنهاد تشکیل مثلث راهبردی شامل چین، هند و روسیه را داد. هند و روسیه یک گروه کاری مشترک در افغانستان برای کمک به ائتلاف شمال برای مبارزه با طالبان تشکیل داده بودند. روند برقراری مجدد رابطه چند بعدی طولانی بوده، و همچنین باید با تغییرات ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک در سطح منطقه‌ای و جهانی مقابله کند. این امر مستلزم آن است که هند و روسیه در سطح عملگراییانه مشارکت کنند. اما امروز نمی‌توان اعتماد و دوستی متقابلی را که بین دو کشور وجود دارد انکار کرد. در یک کار تحقیقاتی که اخیراً منتشر شده، کاپور (۲۰۱۹) به چندین دهه ارتباط نزدیک هند و روسیه در بالاترین سطح در دوران شوروی اشاره کرده است. با این حال، غوغای سال‌های بلافاصله پس از فروپاشی شوروی، در روابط هند و روسیه نیز طنین‌انداز شد؛ زیرا فدراسیون تازه‌تأسیس روسیه به دنبال بازسازی سیاست خارجی خود بود. در سال‌های بلافاصله پس از فروپاشی شوروی، دولت بوریس یلتسین جهت‌گیری سیاست خارجی طرفدار غرب را اتخاذ کرد (کاپور، ۲۰۱۹). هم‌دهلی نو و هم مسکو تمام تلاش خود را برای احیای دوستی قدیمی انجام داده بودند. پس از ۲۲ سال از پیمان صلح، دوستی و همکاری هند و شوروی (۱۹۷۱)، هر دو «پیمان دوستی و همکاری» را در ژانویه ۱۹۹۳ منعقد کردند. اگرچه در اوایل دهه ۱۹۹۰ هند حجم زیادی

تسلیمات از روسیه خریداری نکرد، اما روسیه، به ارتباط دفاعی خود با دوست قدیمی خود ادامه داد. تا اواسط دهه ۱۹۹۰، صادرات روسیه به هند و چین ۴۱ درصد از کل درآمد صنعت دفاعی روسیه را تأمین می‌کرد (Conley, 2000, p. 11). پس از پایان جنگ سرد، روسیه سیاست کاهش تولید تسلیحات را در پیش گرفت؛ اما، در عین حال، درآمدزایی از طریق فروش اسلحه، منبع درآمد ملی روسیه بود. روسیه برای بقای صنعت تسلیحات خود سعی کرد با چندین کشور قرارداد فروش تسلیحات منعقد کند. در سال ۱۹۹۲ هند و روسیه برای توافقنامه‌های تسلیحاتی به ارزش روپیه مذاکره کرده بودند. این دو همچنین در تولید بومی تانک‌ها و جت‌های جنگنده همراه با ارتقای سیستم‌های موجود مشارکت دارند. در سال ۲۰۱۷، به مناسبت هفتادمین سال برقراری روابط دیپلماتیک بین هند و روسیه، نخست‌وزیر مودی روسیه را به‌عنوان مهمان افتخاری مجمع بین‌المللی اقتصادی سن پترزبورگ دعوت کرد. وی در این سفر سعی کرد روابط دوجانبه را عادی کند. عادی‌سازی روابط بین هند و روسیه به ویژه در زمینه تغییرات ژئوپلیتیک و منافع متقابل به‌طور قابل توجهی تکامل یافته است. از لحاظ تاریخی، این مشارکت با همکاری استراتژیک، به ویژه در بخش‌های دفاعی و نظامی نشان می‌دهد که در طول سال‌ها، علی‌رغم نوسانات در سیاست جهانی، رابطه هند و روسیه عمیق‌تر شده است.

۱. زمینه تاریخی: این رابطه که در سال ۱۹۴۷ برقرار شد، پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی با چالش‌هایی مواجه شد؛ اما تحت رهبری ولادیمیر پوتین دوباره شتاب گرفت و در سال ۲۰۱۰ با یک مشارکت استراتژیک ویژه و ممتاز به اوج رسید (روی، ۲۰۱۶).

۲. پیوستگی کنونی: هر دو کشور تعهد مشترکی به دنیای چندقطبی دارند و با تسلط ایالات متحده مقابله می‌کنند. آن‌ها در مورد ثبات منطقه‌ای، به‌ویژه در مورد افغانستان، جایی که منافعی در یک راستا است، همکاری می‌کنند. (سفرانچوک، ۲۰۲۳ و عزیزیان، ۲۰۰۴).

۳. قدرت فرهنگی و نرم: مبادلات فرهنگی، درک متقابل و حمایت عمومی را تقویت کرده است، که برای حفظ مشارکت بسیار مهم است (مانگو، ۲۰۲۴).

نقش روسیه در روابط هند و چین

پس از درگیری ۱۵ ژوئن ۲۰۲۰ بین سربازان هندی و چینی در دره گالوان، لاداخ سفیر هند در روسیه با ایگور مورگولف معاون وزیر امور خارجه روسیه در ۱۷ ژوئن (روی، ۲۰۲۰) گفتگو کرد. هر دو در مورد امنیت منطقه‌ای و تنش در مرز هند و چین به ویژه خط کنترل واقعی^۱ بحث کردند. سخنگوی ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه گفته بود که روسیه ناظر بر اوضاع است و نگرانی زیادی نسبت به این موضوع دارد. روسیه می‌تواند یک عامل کلیدی برای حل این موضوع باشد؛ زیرا روابط خوبی با هند و چین دارد. روسیه به‌عنوان بخشی از گروه سه جانبه روسیه، هند و چین^۲ در ۲۴ ژوئن ۲۰۲۰ میزبان وزرای خارجه چین و هند در مسکو بوده است. هند و چین هر دو موافق بحث در مورد اختلافات مرزی نبودند؛ آن‌ها فقط بر روی همه‌گیری کرونا^۳ تمرکز کردند. درگیری بین هند و چین یک چالش اساسی برای سیاست خارجی روسیه است. بن‌بست چین و هند در خط کنترل واقعی در هیمالیا در ۱۵ ژوئن ۲۰۲۰، به‌عنوان یک آزمون جدی برای سیاست خارجی روسیه در آسیا ظاهر شد. با وجود نزدیکی مسکو به پکن، ارتباط روسیه و چین هنوز تا یک ائتلاف فاصله دارد. هند و چین هر دو شرکای راهبردی روسیه هستند؛ بنابراین مسکو وضعیت را با رویکردی محتاطانه نسبت به بحران مرزی دو کشور دنبال می‌کند (زاخاروف، ۲۰۲۰).

همکاری اقتصادی

سقوط سریع اقتصاد روسیه، در کنار رقابت سایر کشورهای در حال توسعه، و همچنین شفاف نبودن قوانین در کشور پس از فروپاشی شوروی، همگی به کاهش سهم هند در تجارت روسیه کمک کردند. تا سال ۱۹۹۶، تجارت روسیه با هند تنها یک درصد از کل تجارت روسیه را تشکیل می‌داد (Gidadhubli, 1998, pp. 91-92). هیچ ارتباط جاده‌ای مستقیمی بین هند و روسیه وجود ندارد

1. LAC

2. RIC

3. COVID-19

و از نظر جغرافیایی در یک موقعیت دور از هم قرار دارند. به همین دلیل است که پتانسیل تجاری بین دو کشور هرگز نمی‌تواند به اهداف مورد انتظار برسد. بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۹۶، هند تجهیزات دفاعی به ارزش ۳/۵ میلیارد دلار از روسیه وارد کرد. تجارت بین روسیه و هند در سال ۲۰۱۴ به ۹/۵ میلیارد دلار در مقایسه با ۱۰/۱ میلیارد دلار در سال گذشته کاهش یافت. هند در فهرست صادرکنندگان برتر روسیه، در رتبه هجدهم قرار دارد؛ در حالی که در واردات روسیه در رتبه ۲۳ قرار دارد (Exim Bank of India, 2019). هند و روسیه یک گروه مطالعاتی مشترک را برای بررسی راه‌های افزایش تجارت دوجانبه و همچنین امکان سنجی توافقنامه همکاری جامع اقتصادی^۱ تشکیل داده‌اند. تجارت دوجانبه بین دو کشور نتوانست به اهداف مورد انتظار دست یابد. در سال ۲۰۱۰، حجم تجارت بین دو کشور ۸/۵ میلیارد دلار، در سال ۲۰۱۱ (۸/۵ میلیارد دلار)، در سال ۲۰۱۲ (۱۱/۰۴ میلیارد دلار)، در سال ۲۰۱۳ (۱۰ میلیارد دلار)، در سال ۲۰۱۴ (۹/۵۱ میلیارد دلار)، در سال ۲۰۱۵ (۷/۸۳ میلیارد دلار) و در سال ۲۰۱۶ (۱۰/۱۷ میلیارد دلار) بوده است (وزارت امور خارجه، سفارت هند در مسکو). در سال مالی ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ تجارت روسیه با هند تنها ۱/۱ درصد از کل تجارت این کشور را تشکیل می‌داد. در سال ۲۰۱۶، هند به عنوان شریک تجاری روسیه در رتبه ۱۷ قرار گرفت. عوامل متعددی به این ضعف در روابط اقتصادی هند و روسیه کمک کرده است: (۱) عدم مشارکت بخش خصوصی. (۲) عدم وجود تدارکات. (۳) زمان‌بر بودن واردات و صادرات بین هند و روسیه. (۴) اتصال ضعیف. (۵) تفاوت در قوانین مالیاتی، به‌عنوان مانعی بر سر راه همکاری اقتصادی رو به رشد بین مسکو و دهلی نو. (۶) توقف اقتصاد بین‌المللی راهرو شمال-جنوب، در نتیجه هزینه‌های بالاتر. (Exim Bank of India, 2019).

عمده صادرات روسیه به جهان شامل انرژی (نفت، گاز، انرژی هسته‌ای) و فروش تسلیحات است. تراز تجاری به نفع روسیه باقی مانده است و کسری آن در دهه گذشته دو برابر افزایش یافته و به ۳/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ رسیده است. روسیه عمدتاً مروارید و سنگ‌های قیمتی، ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی، کود، عکس و دستگاه‌های فنی صادر می‌کند؛ در همین حال، صادرات هند شامل مواد دارویی، تجهیزات الکتریکی، قهوه، چای، پوشاک و مروارید و سنگ‌های قیمتی است.

همکاری در بخش انرژی

هند و روسیه همکاری‌های انرژی را از طریق کانال‌های مختلف انجام داده‌اند. در سال ۲۰۱۵ تفاهم‌نامه‌ای بین کشورها در رابطه با اکتشاف و تولید هیدروکربن در روسیه امضا شد. توافقات مهمی در زمینه انرژی هسته‌ای طی سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ نهایی شد. مقرر شد روسیه حداقل ۱۲ نیروگاه هسته‌ای در هند بسازد و همچنین نفت خام هند را تامین کند. در سال ۲۰۱۶، چندین قرارداد در بخش هیدروکربن نیز به امضا رسید که مهم‌ترین آن‌ها سهام ۲۳/۹ درصدی ونکورنت توسط Oil India Limited (OIL)، خرید ۱۱ درصد بیشتر در میدان نفتی Vankor و Rosneft، و خرید ۴۹ درصد از سهام اسار اویل بود. خرید اسار اویل هند توسط روسنت روسیه بزرگترین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در این زمینه است. روسیه با مجموع ۱۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری انباشته، بزرگ‌ترین مقصد سرمایه‌گذاری نفت و گاز است. در سال ۲۰۱۶، شرکت‌های هندی مقدار زیادی در بخش نفت و گاز روسیه سرمایه‌گذاری کردند. در آن سال مجموع سرمایه‌گذاری ۵/۴ میلیارد دلار بود. روسیه به یکی از مقاصد اصلی واردات LPG هند تبدیل شده است. در ژوئن ۲۰۱۸، اولین محموله روسی با LNG به داهج گجرات رسید.

همکاری فناوریانه دوجانبه

هند و روسیه پیوند و همکاری قوی در زمینه علم و فناوری دارند. از زمان انعقاد «توافق‌نامه علم و فناوری» هند و اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۷۲، هر دو کشور در حال مبادله موارد زیادی هستند، و در این زمینه به یکدیگر کمک می‌کنند. دهلی نو و مسکو در سال ۱۹۸۷ توافق‌نامه دیگری در مورد برنامه بلندمدت همکاری علمی^۲ در بالاترین سطح دولتی توسط نخست‌وزیر وقت هند و دبیر کل حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی امضا کردند. در سال ۱۹۹۲، برنامه بلندمدت همکاری علمی با عنوان «برنامه هند و روسیه» توسط شورای مشترک در پنجمین نشست خود در مسکو برگزار شد. در سال ۱۹۹۴، قرارداد دیگری بین مسکو و

1. CECA
2. ILTP

دهلی نو در زمینه علم و فناوری امضا شد. در حال حاضر، همکاری هند و روسیه در زمینه علم و فناوری بر اساس مکانیسم‌های خاصی اجرا می‌شود: (۱) کارگروه علم و فناوری، (۲) برنامه یکپارچه بلندمدت همکاری در علم و فناوری، (۳) برنامه همکاری علوم پایه، (۴) برنامه تبادل بین آکادمی، (۵) مرکز S&T هند و روسیه، (۶) همکاری بین وزارتی علوم، فناوری و نوآوری. گروه کاری هند و روسیه برای همکاری در علم و فناوری^۱، یکی از گروه‌های کاری اصلی زیر نظر کمیسیون بین دولتی هند و روسیه^۲ است که در سال ۱۹۹۳ تاسیس شد. در تحقیقات بیوتکنولوژی و علوم پزشکی، پروژه‌های تحقیقاتی مشترک در حال انجام است. در زمینه مترولوژی و اقیانوس‌شناسی، هر دو کشور با یکدیگر همکاری می‌کنند. همکاری علم و فناوری در سال ۲۰۱۰ برای تقویت تحقیقات علمی بیشتر و پروژه‌های مشترک در بخش‌های مختلف تجدید شد. این همکاری باعث تشویق به انجام پروژه‌های تحقیقاتی، برگزاری سمینارها، کارگاه‌های آموزشی مشترک، بازدید از دانشمندان در زمینه فیزیک، ریاضی، هیدرولوژی، کامپیوتر، اقیانوس‌شناسی، علوم شیمی و ... می‌شود. برخی ابتکارات مشترک نیز توسط وزارت علوم و فناوری^۳ دولت هند و آکادمی علوم روسیه^۴ انجام شده است. هر دو کشور تصمیم گرفته‌اند تا هشت مرکز مشترک برنامه تبادل تعالی را برای انجام پروژه‌های تحقیقاتی مشترک راه اندازی کنند. مراکز تحقیقات علمی نخبه هر دو کشور در حال انجام تحقیقات مشترک هستند. این مراکز تحقیقاتی مشترک مهم عبارتند از:

- مرکز هند و روسیه برای تحقیقات محاسباتی پیشرفته (مسکو)
- بیوتکنولوژی هند و روسیه (الله آباد)
- مرکز هند و روسیه برای مطالعات هیدرات گازی (چنای)
- تحقیقات زلزله مرکز هند و روسیه (دهلی نو)
- مرکز تحقیقات آبیورودا هند و روسیه (مسکو)
- فناوری مرکز هند و روسیه (تیرووانانتاپورام)

همکاری هند و روسیه در علوم فضایی، فناوری دفاعی و علوم هسته‌ای: برای مدت طولانی، علوم فضایی و نیروگاه‌های هسته‌ای هند به شدت به کمک‌های علمی روسیه وابسته بودند. اگرچه هند معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای^۵ را امضا نکرده است، اما روسیه سوخت مورد نیاز هند را برای تولید برق با انرژی هسته‌ای تأمین می‌کند. هند با کمک روسیه یک راکتور هسته‌ای جدید در کودان کولام راه‌اندازی کرده است تا برق ۱۰۰۰ مگاواتی تولید کند. در سال ۲۰۱۴، در بیانیه‌ای مشترک، هر دو کشور قول دادند که بسیاری از کارها را با همکاری هم به‌عنوان چشم‌انداز برتر برای دهه آینده انجام دهند. بر اساس بیانیه مشترک، مسکو و دهلی نو در زمینه‌های مختلف از جمله انرژی، فناوری، و نوآوری و همکاری اقتصادی به‌عنوان نقاط کانونی همکاری خواهند کرد.

مکانیسم مشترک در مبارزه با تروریسم بین المللی

هند و روسیه هر دو از حملات تروریستی مستمر رنج می‌برند. چندین ابتکار مشترک توسط دو کشور برای مبارزه با تروریسم بین المللی اتخاذ شده است. روسیه به خوبی از نقش پاکستان در پرورش و حمایت از گروه‌های تروریستی آگاه است. اما مشارکت تدریجی روسیه در همکاری نظامی، سؤال بزرگی را در مورد تمایل واقعی روسیه برای از بین بردن تروریسم از جنوب آسیا و سایر نقاط جهان ایجاد می‌کند. دو طرف همچنین بر نیاز فوری به اقدام معنادار، معتبر، غیرقابل برگشت، قابل تایید و پایدار علیه تروریست‌ها و گروه‌های تروریستی تاکید کردند. هر دو طرف از تروریسم بین‌المللی در همه اشکال و مظاهر آن وحشت دارند و بر لزوم تقویت همکاری‌های بین‌المللی برای مبارزه با تروریسم به صورت جامع و پایدار، و بدون هیچ‌گونه استناد دوگانه تاکید کردند. هر دو کشور برای برخی از چالش‌برانگیزترین اقدامات از قبیل مبارزه با تروریسم در جهان، مقابله با افراط گرایی و سوء

1. IRWGS&T
2. IRIGC
3. DST
4. RAS
5. NPT

استفاده از اینترنت برای اهداف تروریستی، جابجایی جنگجویان خارجی، و مبارزه با تأمین مالی تروریسم از جمله قاچاق مواد مخدر تلاش کردند.

معادله دفاعی و راهبردی

جنبه‌های مختلفی از معادله دفاعی و راهبردی هند و روسیه وجود دارد که به شرح زیر است:

دوران پس از جنگ سرد

روابط هند و روسیه پس از جنگ سرد به طور قابل توجهی متحول شده است که در قالب چالش‌ها و فرصت‌ها مشخص شده است. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱، هند در جهت‌گیری سیاست خارجی خود، به‌ویژه در رابطه با روابط خود با روسیه، با عدم اطمینان مواجه شد. در ابتدا، تجارت و همکاری دوجانبه کاهش یافت، اما روسیه به‌عنوان تأمین‌کننده مهم تجهیزات نظامی باقی ماند، و نقشی حیاتی در برنامه هسته‌ای غیرنظامی هند ایفا کرد و ماهیت استراتژیک روابط آن‌ها را برجسته کرد (Nandy, 2020).

در دوران پس از جنگ سرد، تغییر جهانی به سمت دنیای چندقطبی به هند و روسیه اجازه داد تا شراکت خود را احیا کنند؛ اگرچه درگیری روسیه و اوکراین که در حال انجام است، اقدام متعادل‌کننده هند بین قدرت‌های غربی و روسیه را پیچیده کرده است (جین، ۲۰۲۴). باوجود این چالش‌ها، هر دو کشور همچنان به منافع مشترک در امنیت منطقه‌ای و همکاری استراتژیک، به‌ویژه در آسیای جنوبی و مرکزی، چشم دوخته‌اند (Harshé, 2016). به‌طور کلی، در حالی که این رابطه با مشکلاتی روبرو بوده است، اما همچنان چندوجهی و انعطاف‌پذیر است و با چشم‌انداز ژئوپلیتیک در حال تغییر سازگار است. هند و روسیه شراکت دیرینه‌ای دارند؛ به‌ویژه در دفاع و امنیت. باوجود چالش‌های ناشی از تغییرات ژئوپلیتیک، هر دو کشور متعهد به حفظ یک رابطه مثبت بر اساس منافع مشترک، به‌ویژه در زمینه افزایش نفوذ چین در منطقه هستند (سعید، ۲۰۲۴). منطقه اقیانوس هند برای هر دو کشور حیاتی است و فرصت‌هایی را برای همکاری در پروژه‌های امنیت دریایی و اقتصادی ارائه می‌دهد. با این حال، افزایش فعالیت چین چالش‌هایی را ایجاد می‌کند که وجود جبهه متحد هند و روسیه را ضروری می‌سازد (Srivastava, 2017). تغییرات آب و هوا هم چالش‌ها و هم فرصت‌هایی را برای همکاری، به‌ویژه در انرژی‌های تجدیدپذیر و مدیریت ریسک بلایا ارائه می‌دهد. ابتکارات مشترک در این زمینه‌ها می‌تواند روابط دوجانبه را تقویت کند (Purushothaman, 2023). هر دو کشور منافع مشترکی در آسیای مرکزی دارند؛ جایی که آن‌ها می‌توانند در زمینه امنیت و توسعه اقتصادی همکاری کنند. باوجود دیدگاه‌های متفاوت در مورد سازمان‌های منطقه‌ای (املیانوا، ۲۰۲۳)، چشم‌انداز ژئوپلیتیک در حال تحول، به ویژه درگیری‌های پس از اوکراین، هند و روسیه را ملزم می‌کند تا استراتژی‌های خود را تطبیق دهند و در عین حال مشارکت خود را برای هدایت فشارهای خارجی تقویت کنند (جین، ۲۰۲۴).

پاکستان

عامل پاکستان، اخیراً موضوع بسیار پیچیده‌ای بین هند و روسیه بوده است. پیش از این، همکاری‌های راهبردی و دیپلماتیک بین روسیه و پاکستان وجود داشت؛ اما هم‌افزایی فزاینده بین اسلام‌آباد و مسکو از سال ۲۰۱۶، باعث سردرگمی سیاست‌گذاران خارجی هند شده است. از نظر روسیه، همکاری فنی- نظامی با پاکستان نه تنها در جهت ارتقای ظرفیت‌های مبارزه با تروریسم است، بلکه علیه کشورهای ثالث بوده و موازنه نظامی در منطقه را به خطر نمی‌اندازد. هند همواره با چنین منطقی از سوی هر کشوری برای تأمین تسلیحات پاکستان مخالفت کرده است (Ahmed, 2017). ادعایی علیه روسیه وجود دارد، مبنی بر این که روسیه در برقراری روابط دفاعی با یک کشور، سیاست استاندارد دوگانه را اتخاذ کرده است. فرماندهان نیروی دریایی و نیروی هوایی پاکستان برای معاملات نظامی بیشتر، از روسیه دیدن کردند. پاکستان هفتمین واردکننده تجهیزات نظامی است. بنابراین، با نگاهی به بازار بالقوه پاکستان، روسیه منافع زیادی را در پاکستان دنبال می‌کند.

چین

چین یکی دیگر از عوامل تحریک‌کننده بین هند و روسیه است. در بسیاری از مسائل، روسیه و چین همین دیدگاه را دارند و هند

با آن مخالف است. از نظر استراتژیک، چین یک تهدید بزرگ برای هند در منطقه هند و اقیانوس آرام است. حضور فعال روسیه در منطقه اقیانوس آرام در چند سال گذشته تنش دیگری را برای هند ایجاد کرده است. هند برای مقابله با نفوذ روسیه و چین به مجمع چهارجانبه پیوست. برخی معتقدند که هند درگیر توازن نرم در آسیا-اقیانوسیه است و هنوز هم به ایده «استقلال راهبردی» پایبند است (Pant & Super, 2015, p. 759).

مثلت راهبردی روسیه، هند و چین

یوگنی پریماکوف، نخست‌وزیر سابق روسیه، در جریان سفر خود در دسامبر ۱۹۹۸، «مثلت راهبردی روسیه، هند و چین را پیشنهاد کرد که همکاری راهبردی نزدیک‌تری را پیش‌بینی می‌کرد. پاسخ فوری چین مثبت بود. واکنش هند با توجه به ارسال سیگنال اشتباه به روسیه محتاطانه بود. از طرف هند، سعی شد با درایت به این موضوع رسیدگی شود. هند در عین حال برای عادی‌سازی روابط با چین تلاش می‌کند» (Pant & Super, 2015, p. 780). آینده طرح پیشنهادی «مثلت روسیه، هند و چین» چندان امیدوارکننده نیست.

سیاست جنوب غرب آسیای هند و روسیه

واکنش هند به سیاست روسیه در جنوب غرب آسیا بسیار دیپلماتیک است. در مورد سوریه این سوال وجود دارد که آیا هند در کنار آمریکا است یا خیر؟ روسیه همچنان تأمین‌کننده اصلی تسلیحات هند است. اما هند در گذشته از موضع روسیه در مورد جنوب غرب آسیا حمایت نکرد. هند در تلاش است تا استقلال راهبردی خود را از طریق سیاست خارجی خود حفظ کند. دولت مودی ممکن است نزدیکی موفقیت‌آمیز بین دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا و ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه را ترجیح داده باشد. با این حال، شکی نیست که سیاست جنوب غرب آسیای هند به شدت به همکاری و حمایت روسیه وابسته است (Cooley, 2012, p. 162).

هند و روسیه در ائتلاف‌های چند جانبه

روابط سیاسی بین هند و روسیه از لحاظ تاریخی پایدار و صمیمانه بوده است. این دو کشور از مزیتی برخوردار بوده‌اند که تحلیل‌گران از آن به‌عنوان «محیط بدون مشکل» یاد می‌کنند (Trenin, 2015). هند و روسیه اعضای مشترک سازمان‌های چندجانبه مختلف مانند بریکس، سازمان همکاری شانگهای و جی ۲۰ هستند. هند و روسیه از طریق این سازمان‌ها به دیپلماسی اقتصادی متقابل چندلایه خود ادامه می‌دهند.

بریکس

روسیه و هند در ماهیت چندقطبی بریکس رویکردهای متفاوت دارند. این یک مجمع بین‌قاره‌ای است که اساساً هدف آن خدمت به منافع اقتصادی کشورهای عضو است. از طریق این مجمع می‌توان دیپلماسی اقتصادی را پیش برد. هند و روسیه هر دو همین کار را می‌کنند. برای رهبران روسیه، انجمن غیررسمی بریکس^۱ تجسم یک ایده‌آل چندقطبی است. برخی از محققان استدلال می‌کنند که بریکس به روسیه کمک می‌کند تا قدرت خود را در برابر ایالات متحده و متحدانش اعمال کند. به دلیل درگیری اخیر روسیه با غرب، روسیه سعی در سیاسی کردن این انجمن دارد. هند نباید در دام روسیه گرفتار شود و نباید خودمختاری خود را در اعمال سیاست خارجی خود از دست بدهد. بهارات کارناد در اثر اخیر خود بیان کرده است:

در حالی که افت روابط هند و روسیه برای تحقق یک رابطه موثر و نقش مستقل هند در جهان، نگران‌کننده است، به هیچ وجه نمی‌توان پتانسیل آن را نادیده گرفت. به‌عنوان مثال، همکاری صنعتی آینده بین کشورهای سه‌گانه، می‌تواند روسیه، هند و برزیل^۲ دفاعی-صنعتی را ایجاد کند که با هر چیزی در غرب مطابقت داشته باشد (Karnad, 2018, p. 179).

1. BRICS
2. RIB

ائتلاف همکاری شانگهای^۱

درواقع، این روسیه بود که برای ورود هند به سازمان همکاری شانگهای تلاش کرد. هند در سال ۲۰۱۷ به عضویت کامل درآمد. سازمان همکاری شانگهای می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای دستیابی به چندقطبی تلقی شود؛ زیرا روابط با دیگر قدرت‌های بزرگ را تقویت می‌کند، و حتی شاید تا حدی می‌تواند برای ایجاد تعادل نرم در برابر ناتو از طریق اتحادیه‌های منطقه‌ای مورد استفاده قرار گیرد (Cooley, 2012, p. 182). سیاست هند در آسیای مرکزی و افغانستان به‌طور قابل‌توجهی به حضور این کشور در سازمان همکاری شانگهای وابسته است. روسیه می‌تواند نقش فعالی در سازمان همکاری شانگهای داشته باشد تا اهرم فشاری به هند در اجرای آزادانه سیاست خارجی خود در آسیای مرکزی بدهد.

جی هشت^۲

هند و روسیه هر دو عضو جی-هشت هستند. این فرصتی است برای هر دو کشور تا با یکدیگر همکاری کنند و دیدگاه‌های اقتصادی خود را که زیر یک چتر قرار دارند، تبادل کنند. دهلی نو و مسکو در این مجمع به دنبال «دیپلماسی چتر» هستند.

پیوندهای فرهنگی، آموزشی و گردشگری

سنت‌های قوی همکاری فرهنگی بین دو کشور وجود دارد. مرکز فرهنگی جواهر لعل نهرو^۳ سفارت هند در مسکو، با مؤسسات روسی مانند مؤسسه فلسفه مسکو، که دارای کرسی مهاتماگاندی در زمینه فلسفه هند است، ارتباط نزدیک دارد. مؤسسه شرق‌شناسی مسکو، مؤسسه مطالعات آسیایی و آفریقایی دانشگاه دولتی مسکو، دانشکده روابط بین‌الملل، دانشگاه سن‌پترزبورگ، دانشگاه دولتی کازان، دانشگاه ملی خاور دور، ولادیوستوک و .. نیز از این قبیل مراکز هستند. زبان هندی به‌عنوان یک زبان مدرن در روسیه رایج شده است. حدود ۲۰ مؤسسه پیشرو روسی دوره و برنامه درسی هندی را ارائه می‌دهند. حدود ۲۰ مؤسسه روسی، از جمله دانشگاه‌ها و مدارس پیشرو، زبان هندی را به بیش از ۱۵۰۰ دانش‌آموز روسی آموزش می‌دهند. علاوه بر زبان هندی، سایر زبان‌های مرتبط، مانند بنگالی، سانسکریت، تامیل، تلهگو، مراتی، گجراتی و اردو توسط کارشناسان روسی تدریس می‌شوند. موسیقی هند، رقص، سینما، یوگا و ... در بین روس‌ها بسیار محبوب است. مرکز فرهنگی جواهر لعل نهرو هر ماه برای ۸۰۰ دانش‌آموز کلاس‌هایی برای آموزش یوگا و موسیقی هندی برگزار می‌کند. از طریق رویدادهای فرهنگی، هند در تلاش است تا ارتباط بین مردم دو کشور را افزایش دهد. این یک روش «دیپلماسی نرم» است (Russian Tourism, as cited in Kapoor, 2019).

در سپتامبر ۲۰۱۱، یک جشنواره کوچک فرهنگ هند در روسیه در قالب برنامه‌های فرهنگی و کنفرانس‌های آکادمیک برگزار شد. هدف اصلی آن جشنواره، جشن گرفتن صد و پنجاهمین سالگرد تولد رابیندرانات تاگور بود. در سال ۲۰۱۲، در آستانه شصت و پنجمین سالگرد روابط دیپلماتیک هند و روسیه، سفارت هند در مسکو چندین رویداد فرهنگی و دانشگاهی ترتیب داده بود. جمعیت هندی در فدراسیون روسیه ۱۵۰۰۰ نفر تخمین زده می‌شود. آن‌ها نقش کلیدی را در ترویج فرهنگ و میراث هند در روسیه دارند. هندوستانی سماج قدیمی‌ترین سازمان هندی در روسیه است که در سال ۱۹۵۷ راه اندازی شد و با همکاری نزدیک با سفارت هند کار می‌کند. همچنین، شاخه‌های سازمان‌های اجتماعی و مذهبی هند در روسیه در ترویج ارزش‌های معنوی، فلسفی و اجتماعی هند بسیار فعال هستند. سازمان‌های اصلی هند در مسکو عبارتند از: برهما کوماریس ISKCON، کمیته Gurudwara Prabandhak، انجمن Ramakrishna، مرکز Vedanta و ... تقریباً ۱۱۰۰۰ دانشجوی هندی در روسیه تحصیل می‌کنند و اکثر آن‌ها در دوره‌های پزشکی و فنی پذیرش می‌شوند. گردشگری یکی دیگر از بخش‌هایی است که می‌تواند ارتباط مردم دو کشور را با همدیگر ارتقا دهد. گردشگران روسی بازدیدکننده از هند در سال ۲۰۱۶، ۲۲۷۷۴۹ و در سال ۲۰۱۷، ۲۷۸۹۰۴ نفر بوده‌اند (وزارت گردشگری، ۲۰۱۸). از سوی دیگر، در سال ۲۰۱۶، گردشگران هندی بازدیدکننده از روسیه ۵۹۰۰۰ نفر و در سال ۲۰۱۷ این تعداد ۷۱۰۰۰ نفر بوده است (Russian Tourism, as cited in Kapoor, 2019).

1. SCO

2. G-8

3. JNCC

نتیجه‌گیری

هند و روسیه شراکت دیرینه‌ای دارند؛ به‌ویژه در دفاع و امنیت. با وجود چالش‌های ناشی از تغییرات ژئوپلیتیک، هر دو کشور متعهد به حفظ یک رابطه مثبت بر اساس منافع مشترک، به‌ویژه در زمینه افزایش نفوذ چین در منطقه هستند. منطقه اقیانوس هند برای هر دو کشور حیاتی است و فرصت‌هایی را برای همکاری در پروژه‌های امنیت دریایی و اقتصادی ارائه می‌دهد. با این حال، افزایش فعالیت چین چالش‌هایی را ایجاد می‌کند که وجود یک جبهه متحد هند و روسیه را ضروری می‌کند. تغییرات آب‌وهوا هم چالش‌ها و هم فرصت‌هایی را برای همکاری، به‌ویژه در انرژی‌های تجدیدپذیر و مدیریت ریسک بلایا ارائه می‌دهد. ابتکارات مشترک در این زمینه‌ها می‌تواند روابط دوجانبه را تقویت کند. هر دو کشور منافع مشترکی در آسیای مرکزی دارند؛ جایی که می‌توانند در زمینه امنیت و توسعه اقتصادی همکاری کنند. با وجود دیدگاه‌های متفاوت در مورد سازمان‌های منطقه‌ای، چشم‌انداز ژئوپلیتیک در حال تحول، به‌ویژه درگیری‌های پس از اوکراین، هند و روسیه را ملزم می‌کند تا استراتژی‌های خود را تطبیق دهند و در عین حال مشارکت خود را برای هدایت فشارهای خارجی تقویت کنند.

قدردانی

این مقاله حاصل تلاش‌ها و همراهی‌های ارزشمند اساتید، همکاران و دوستانی است که در مراحل مختلف تحقیق و نگارش آن نقش به‌سزایی داشتند. در ابتدا، بر خود لازم می‌دانم از اساتید محترم گروه جغرافیای دانشگاه لرستان که با راهنمایی‌های علمی، دقت نظر و حمایت‌های بی‌وقفه‌شان، این تحقیق را به سرانجام رساندند، صمیمانه تشکر کنم. به‌ویژه از جناب آقای دکتر علی امیری که با ارائه نظرات کارشناسانه و راهبردهای دقیق، مسیر این پژوهش را هموار کردند، قدردانی ویژه دارم. همچنین از همکاران و دوستانی که در جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل اطلاعات و بازخوانی متن مشارکت داشتند، سپاسگزارم. از کتابخانه دانشگاه نوشهر و مراکز تحقیقاتی که دسترسی به منابع معتبر را فراهم کردند، تشکر می‌کنم. در نهایت، از نیکان و نازنین برزگر که همواره با حمایت‌های بی‌چشمداشتشان مشوق پدرشان در این مسیر بودند، قدردانی می‌کنم. بدون همراهی و همکاری این عزیزان، تکمیل این تحقیق ممکن نبود.

تعارض منافع

با توجه به اهمیت شفافیت و صداقت در تحقیقات علمی، اینجانب به‌عنوان نویسنده این مقاله، با موضوع «واکاوی پایداری در روابط متقابل هند و روسیه از سال ۱۹۹۱ تا ۲۰۲۳»، اعلام می‌کنم که هیچ‌گونه تعارض منافع مالی، شخصی یا حرفه‌ای که بتواند بر روند تحقیق، تحلیل یا نتایج این پژوهش تأثیر بگذارد، وجود ندارد. این تحقیق به طور مستقل و با هدف پیشبرد دانش علمی در حوزه روابط بین‌الملل و جغرافیای سیاسی انجام شده است. همچنین، اساتید محترم گروه جغرافیای دانشگاه لرستان که در این پژوهش نقش راهنما یا مشاور داشته‌اند، هیچ‌گونه منافع شخصی یا سازمانی در نتایج این تحقیق ندارند. تمامی مراحل پژوهش با رعایت اصول اخلاقی و علمی و با هدف ارائه تحلیل‌های بی‌طرفانه و مبتنی بر شواهد انجام شده است.

منابع

- Cooley, A. (2012). *Great games, local rules: The new great power contest in central Asia*. Oxford University Press.
- Cohen, S. P. (2005). *India: Emerging power*. Oxford University Press.
- Exim Bank of India. (2019). *Potential for enhancing India's trade with Russia: A brief analysis* (Working Paper No. 42).
- Karnad, B. (2018). *Staggering forward: Narendra Modi and India's global ambition*, Penguin.
- Ministry of Tourism. (2018). *Indian tourism statistics at a glance 2018*.
- Pant, H. V., & Super, J. M. (2015). India's 'Non-Alignment' conundrum: A twentieth-century policy in a changing world. *International Affairs*, 91(4), 747- 764. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12336>
- Trenin, D. (2015). *India-Russia partnership*. In *A new era: India- Russia ties in the 21st century*. Rossiyskaya Gazeta.

- Shaimordanova, Z, Nygmetova, B (2024). THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC DIPLOMACY IN INTERNATIONAL RELATIONS. Журнал «Международные отношения и регионоведение». <https://doi.org/10.48371/ismo.2024.57.3.001>
- Adler, E (1997). Seizing the Middle Ground: European Journal of International Relations, 3, 319 - 363. <https://doi.org/10.1177/1354066197003003003>
- Byron, J, Thorburn, D (1998). Gender and International Relations: A Global Perspective and Issues for the Caribbean. Feminist Review, 59, 211-232. <https://doi.org/10.1080/014177898339532>
- Cudworth, E, Hobden, S (2012). The Foundations of Complexity, the Complexity of Foundations. Philosophy of the Social Sciences, 42, 163 - 187. <https://doi.org/10.1177/00483931110388038>
- Roy, M (2016). The Trajectory of India-Russia Ties: High Expectations and Current Realities. Indian Foreign Affairs Journal, 11, 322. <https://www.semanticscholar.org/paper/0920fec33b857aa5e647329d32d578485d17eb3>
- Safranchuk, I, Knyazev, A (2023). Russia-India cooperation on Post-American Afghanistan. MGIMO Review of International Relations. <https://doi.org/10.24833/2071-8160-2023-2-89-235-250>
- Azizian, R (2004). Russia-India Relations: Stability Amidst Strategic Uncertainty. <https://www.semanticscholar.org/paper/edcdb444f46246f191715dd03b9b20e9646fc469>
- Mangu, V P (2024). Cultural Exchanges and Soft Power: Strengthening India-Russian Ties. International Journal For Multidisciplinary Research.
- Nandy, D (2020). India and Russia: An Investigation of Relational Equations (1991-2020) Social Inquiry: Journal of Social Science Research. <https://doi.org/10.3126/sijssr.v2i2.33057>
- Jain, V (2024). Exploring the India-Russia strategic partnership amid the Ukraine conflict. International Journal of Political Science and Governance. <https://doi.org/10.33545/26646021.2024.v6.i2c.386>
- Harshé, R (2016). India and Russia in a Changing World. <https://www.semanticscholar.org/paper/521328d4017db9387fe2be48b34c105162c89cda>
- Saaida, M (2024). From Allies to Adversaries: The potential impacts of the Russian-Ukrainian crisis on Russian-Indian relations. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών. <https://doi.org/10.12681/grsr.36713>
- Srivastava, N (2017). Prospects for Russia-India Relations in the Indian Ocean Region. Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India, 13, 82 - 90. <https://doi.org/10.1080/09733159.2017.1326566>
- Purushothaman, U, Philip, R (2023). The Impact of Climate Change on India-Russia Relations. MGIMO Review of International Relations. <https://doi.org/10.24833/2071-8160-2023-2-89-176-197>
- Emelyanova, N (2023). Russia and India in Central Asia: Review of Foreign Policy Directions and Formation of Joint Approaches. ISTORIYA. <https://doi.org/10.18254/s207987840025982-9>
- Jain, V (2024). Exploring the India-Russia strategic partnership amid the Ukraine conflict. International Journal of Political Science and Governance. <https://doi.org/10.33545/26646021.2024.v6.i2c.386>
- Gidadhbuli, R. G. (1998, January). Moving towards consolidation: India-Russia trade relations. Economic and Political Weekly, 33(3), 91-92.
- Conley, J. (2000, February). Indo- Russian military and nuclear cooperation: Implications for U.S. security interests (INSS Occasional Paper No. 31).
- Chenoy, A. M. (2005, April). Russia- India-China: Revisiting the international political system. World Focus, 11-26.
- Rajamohan, C. (2011, April). India, Libya and the principle of non- intervention (ISAS Insights 122).
- Ahmed, S. (2017, November). India's foreign policy in the sage of Narendra Modi: Achievements and challenges. World Focus. 75.
- Yadav, D. (2017, November). India- Russia-China strategic co-operation: Myth or reality. World Focus, 47- 50.
- Kapoor, N. (2019, October). India- Russia ties in a changing world order: In pursuit of a special strategic partnership (ORF Occasional Paper No.12).
- Roy, S. (2020, June 23). Explained: Why Russia has emerged a key player amid India, China tensions. The Indian Express. <https://indianexpress.com/article/explained/india-china-border-dispute-galwan-faceoff-resolution-russia-6471548/>
- Zakharov, A. (2020, June 26). After Galwan Valley standoff, does the russia-india-china-trilateral-still-matter? The diplomatic